

• GIÁ BÁN

ĐỒNG-PHÁP-NGOẠI-QUỐC	
Một năm 3.000	6.000
Sáu tháng 2.500	3.500
Ba tháng 1.500	2.000

Mua báo phải trả tiền trước.
Thư và mandat gửi cho
M. TRẦN-ĐÌNH-PHIÊN - Al
đăng quảng cáo, việc riêng,
xin thương - nghĩ trước.

TIẾNG-DÂN

CHỦ-NHIỆM-ĐIỀU-CHỈNH
HUỲNH-THỨC-KHÁNG

Quản-lý
TRẦN-ĐÌNH-PHIÊN

La Voix du Peuple 民

Mỗi tuần xuất bản hai kỳ: thứ tư và thứ bảy

BAO-QUẢN

Số 193, đường Thợ-Đai, Huế

Hộp thư: số 61

Giấy phép nói: số 62

Giấy phép: TIENNGOAN - Huế

Người khác với
vật là nhờ cái
lòng nhân và lễ.
Mạnh-Tử

NGƯỜI VỚI VẬT CÓ KHÁC NHAU KHÔNG ?

Có một câu hỏi rất dễ trả lời, mà cũng rất khó trả lời, tức là câu hỏi: « người có khác với vật không »? Nói trái lại, thì e người cũng giống như vật, mà có lẽ người lại xấu hơn vật. Cái mùi hoài nghi đó, vẫn xưa nay các nhà triết học cho đến những nhà sinh vật lý học, mất công nghiên cứu đã khá nhiều, nhưng đến lúc lấy thực tế mà so độ lòng phần từng lượng, thì thiệt khó trả lời. Như báo rằng: người khác với vật, thì khác tại cái gì? Báo rằng: giống vật đại đa số là bất nhân mà người thì sẵn có lòng nhân, có lòng nhân mà thương yêu nhau, thế mới là người số đi khác hơn vật. Sách nho xưa đã thường có câu: « Nhân giả giả, nhân giả », nghĩa là: có lòng nhân đó, tức là người; nếu quả như thế thì người hơn vật thiệt.

Tuy nhiên, bề có một lý luận, lật chứng vào sự thực, xem lịch sử loài người xưa nay, như sách sử Tàu, đời Tần-Hán, đời Tam-Quốc, cho đến đời Mãn - Thanh nhiều trận đánh nhau chết người đến năm bảy mươi vạn trở lên; như Bạch-khi chôn quân Triệu đến 50 vạn, Hạng-Vũ chôn quân Tần đến 50 vạn, trận đánh ở sông Tuy-thủy, quân Hán chết đến 50 vạn, trận đánh ở sông Hoài-phí, quân Bồ-kiến chết đến gần 100 vạn, những việc thương thương phát hiện ra ở trên lịch sử, máu trôi thành sông, xương chất thành núi, thiệt không bắt nào mà viết cho hết, thiệt không bàn tính nào mà tính cho xiết. Đến nỗi người ta bảo sử Tàu hai nghìn năm, chỉ là một pho sử băm nhau chém nhau. Gần đây mới vài thế kỷ lại khó tin lắm: sử Âu-châu từ thế kỷ 18 trở về trước, biết bao nhiêu trận lưu huyết, tức như trận đánh quân chữ thập, kéo dài đến 30 năm, người chết kể có hàng ức hàng vạn; ngoài ra như những việc diên tuồng giết người làm trò vui, lấy việc cắt đầu mổ bụng làm tấn kịch vinh dự, biết bao nhiêu bọn đầu đen máu đỏ, cựa xát dưới chân ngựa Á-lich-sơn-Đại, tan nát ở dưới mũi dao Náp-phá-Luân; hơi độc giết oan, trùng trùng điệp điệp! Mới gần 20 năm nay, lại phát sinh ra cuộc Âu-châu đại chiến, người các nước giao chiến, nước nào chết rất nhiều thì đến 200 vạn trở lên, nước nào chết rất ít, cũng tới 5, 10 vạn.

Ồi! Loài người mà thiệt nhân thì có như thế hay sao? Huống chi vết máu cũ chưa phai, dấu đau xưa chưa lành, nay đã nghe tiếng súng dùng dùng ở Mãn-châu Thượng-hải, khiến cho nhà cửa nát trong vài trăm dặm đất, nhân dân chết kể có mấy mươi ngàn người, tiếng gà gáy chó sủa đã lặng câm, mà tiếng đọc sách giả gạo cũng giả than tre khốc thỉnh linh ở đất van trời. Bao loài người là nhân, có nhân gì mà lại thế?

Trời đất ôi! nhân của loài người vẫn như thế, mà báo rằng khác hơn vật được hay sao? Con trâu kia có sừng, mà chưa thấy có bảy trâu nào húc nhau đến năm ba con chết, con dê kia có mỏ mà chưa thấy bảy dê nào mổ nhau đến cả bảy bị thương; ai ngờ loài người ta không sừng như trâu, không mỏ như dê, mà cái tai hại vì húc nhau mổ nhau thương thương đến ức triệu người chết. Thế mà còn tự khoe mình là tốt hơn giống vật, chứng cứ vào đâu? Báo kết án tội bất nhân cho loài người, chắc đâu có biện-hoá-si hay đến thế nào, cũng không thể làm sao báo chữa cho khỏi. Đó là một mùi hoài nghi.

Nhưng có người nói rằng: Người khác với vật, không phải khác ở nơi nhân với bất nhân, mà khác ở nơi trí với bất trí. Người thì khôn mà vật thì dại, người thì trí mà vật thì bất trí, nên người với vật mới khác nhau. Nói đến đó, càng bắt cho tôi hoài nghi riết nữa: Vật làm sao mà báo nó đại rư? Nó đại thiệt, cá chết ở dưới lưới câu, muông chết ở trong hầm bẫy, là vì nó tham mỗi mà mắc lụy. Kèn như thế là đại, nó vẫn quá đại rồi, nhưng mà người ta đã chắc khôn hơn nó hay chưa? Kìa cái mỗi phú quí, cái bá công danh, có bao giờ không đẩy người vào hầm chết, mà người ta vẫn lố nhố lao nhao, xua vào như ruồi bọ mật, có gì là khôn đâu? Huống gì cá và muông chết, nhưng khi nó ăn mỗi, nó chỉ thấy mỗi, mà chẳng thấy câu và bẫy. Tội nghiệp nó thiệt! còn có thể chối cãi cho nó chết dính: nếu trời kia cho nó được

cặp con mắt tinh, cả bộ óc khôn như người, mà nó thấy rõ được lưới câu, máy bẫy, thì nó chắc không bao giờ chết. Đến như loài người ta, trời đã sinh minh ra làm người, cái cặp mắt đã to như đĩa đèn, cái bộ óc đã sâu như lòng bể, cái lưỡi câu và máy sập đã sờ sờ ở trước mắt, mà còn dốt dừ vào lưới câu, gieo thân vào hầm sập, mà không biết tránh, thì cái khôn để vào đâu? Tục ngữ có câu rằng: « con người, dốt hèn con mắt, con ở ngoài ngực ngắc muốn vào ». Cái đại kỳ quái lạ lùng đến thế mà còn muốn khoe khôn với vật nữa hay sao? Chỉ tức thay cho giống vật, miệng nó không nói được tiếng người, để ta nghe nó cái cho vui chứ? Đó lại là một mùi hoài nghi.

Mùi hoài nghi thứ nhì là nghi loài người là giống bất nhân; mùi hoài nghi thứ nhì là nghi loài người là giống bất trí. Ôi! đã bất nhân mà lại bất trí, còn lấy gì mà trâm trở khoe rằng giống thiên rư? Thường xem sách Tây, thấy có nhà triết học suy nguyên đến loài người, báo rằng thì loài người là vượt khỉ, e đúng lắm, đúng lắm mà có lẽ cháu chắt xa đời lại thua kém gấp trăm gấp nghìn ông tổ nữa kia!...
T. V. X.

Hội đồng thường niên Huỳnh-Thức-Kháng công ty, họp ngày 28-2-32. Kỳ sau sẽ đăng mấy tờ trình và biên bản.
H. T. K. C. T.

BỨC TRANH NHÀ-QUÊ MỘT CÁI ĐỜI RIÊNG KHÁC VỚI CÁI ĐỜI QUẢNG CÁO

Thấy nói hai chữ « nhà quê » mấy bác thanh-niên tây học và phần đông người ở miền đô-hội thành phố, đã không muốn nghe, mà có kẻ lại nhia môi trề miệng. Xin hãy thông thả. Kể về bức tranh này, cũng là một người trong đám thanh-niên và cũng họ bấp cái không khí thành phố gần 20 năm nay, chứ chẳng phải người toàn nhà quê đâu. Song xin thưa tội tại cùng bà con rằng cái gốc tích và dấu vết đáng ghét với nhà quê vẫn còn in sâu trong não, có một cái gai và huyết thông di truyền, cả xã giao quan hệ hiện đương đang nằm một thiệt mà có lẽ sau này cũng không sao dứt đoạn đi được. Vây tôi nên nhấm nhấm cảm xúc mà phác họa ra bức tranh nhà quê này.

Không đâu chỉ ai, gần 20 năm nay, ký-giả gần quên hẳn nhà quê là cái gì; từ mười tuổi đi học, trên 20 tuổi ra làm việc, nay đã gần 30 tuổi đầu, kể thì giờ ở nhà quê đâu chừng 2 năm mà phần nhiều là lúc đi học về nghỉ hè, còn từ lúc ra làm việc có lương về sau thì có về chăng nữa, cũng xem như trạm quân, thật vì tình thế bất đắc dĩ mà về lưu trú đôi bữa đấy thôi. Ai lại còn lạ gì thanh-niên tây học bạn ta ngày nay mà ở thành phố đã thành quen, lại sẵn đồng bạc bông, cái lối vẫn minh

(chưa nói thiệt đấy) nó khuyến dỗ kéo dắc cái não non của chúng ta biết bao là cái bưng bưng! Trừ giờ làm việc ra, bữa nay đi ăn tiệc nghe đọc diễn - văn, ngày mai xem cải-lương trò xiếc, bữa mới có hội thể-thao đá banh mùa vật mới đi xem, kể đến mấy cuộc giúp việc nghĩa nữa: đó là chỉ kể cái việc mà người ta nêu làm bằng to tưởng rằng công ích Âu-hóa, chứ loai đến tiệc rượu có xe, tiếng đàn chiếc nóc, cùng đồ-trương yên-diêm của làm cuộc phong-lưu nữa kia!

Chúng ta mệt mỏi và hồ hạp trong lòng khi phồn-hoa nào nhiệt ấy, phần nhiều là từ một cuộc đại sự vật, tân-văn-sĩ và tân gì nữa, mà đầu óc có biết từ trong lấy máu, không đem cái tân ấy mà khoe với ai, thì cũng buộc phải sửa các cái « mới » cho hợp với hoàn cảnh. Thế mà báo người ta nghĩ tới cái đời trước, hoặc cái đời nhỏ của mình: nhà tranh vách đất, ngồi không có ghế dựa, ngủ không có mùng che, ăn không có bát mà mĩ ruyền chá, cho đến tới không có đèn điện, đi không có xe đạp... thì ai còn trí não đâu mà ghi nhớ và tư tưởng đến kiếp đời quê mùa đó!

Ký-giả cũng là một người trong đám được mang cái huy hiệu « nhân vật » nói trên, một vài khi bước lên cái ghế đọc diễn văn và có động việc gì, rồi về ngắm tấm gương soi trên tường và nhìn ảnh mình thì rõ ràng cũng xứng với cái huy hiệu ấy. Tình cờ vào khoảng gần tết này, đọc bài « Cái đời quảng cáo » đăng trên tờ báo Tiếng-dân số 458, đọc đi đọc lại, thì ra bác nào đó rõ là cái hoàn cảnh của mình đương mai một trên mấy năm nay. Ngồi nghĩ một hồi, hình như nước lạnh dội vào sau lưng, bất giác rung mình mà tự hỏi mình rằng: Té ra lâu nay mình ở trong cái đời quảng cáo mà mình nhận là vẫn minh thiệt hay sao?

Thời biết vậy, cái lối quảng cáo văn-minh thì mình cứ nhắm mắt mà nhận cho là văn minh cũng được đi.

Hồi này đến giờ, nói dòng dài quá, như lạc đề, song không phải lạc đề đâu, chính là bức ảnh phác họa về cái đời để bức tranh nhà quê mà ký-giả sắp họa dưới đây này. Nhịp tết này, ký-giả được phép nghỉ một tháng, nhân về nhà quê thăm bà con và cánh xưa, lại có ý dạo chơi một đôi nơi, để xem trạng huống sinh-hoạt hiện tình trong thôn quê ra sao (không muốn chỉ rõ, độc-giả cũng biết là một xứ ở miền Trung - ky), về lối nhà ở và đường đi như trên kia đã nói, không phải thuật lại, xin thuật những điều nghe thấy trong khoảng đi rảo:

Ký - giả cũng một đứa nhỏ dân (Xem tiếp trang 3 cuối 4)

Một vệ linh Tây và linh Khô-đò sang Thượng - hải

Một tờ báo Tây đăng tin rằng: vì tình hình Thượng - hải nghiêm trọng nên Chính-phủ đã định cho thêm lính sang đóng ở bên ấy. Nghe tin rằng chính-phủ Đông-dương sắp bổ chức một vệ lực binh gồm một cơ linh tây và ba cơ linh khô-đò để phái sang Thượng hải. Lại có tin rằng sẽ có một đạo linh tây ở Pháp sắp sang để thay vào ngạch lính phái sang Tàu.
(B. Đ. P.)

Trung Nhật xung-dột CÒN TRUNG-HOA THÌ SAO ?

Về cuộc Trung Nhật xung đột, bản báo đã có đăng hai bài vào kỳ báo 461 và 463 mới rồi, nay tiếp được bài thứ ba này cũng của một nhà độc giả, xin đăng y nguyên văn, gọi là gom cả chừng kiến mà cung cho các nhà quan sát thời cuộc đồng tâm.

Hiện cuộc Trung Nhật xung đột, (nói cho đúng là chiến tranh) chúng ta phải nhận là một cuộc đại sự trên lịch sử hiện tại của thế giới. Độc Tiếng-dân vài số gần đây có bài của ông Quan - thời - Khách và ông Bồ-Khuyết nói về tình thế Nhật - bảo và liệt cường, không những bày tỏ hiện tình, mà suy kiến đến chỗ tâm lý kín nhiệm che giấu dưới mấy lớp mặt nạ hòa bình phi chiến kia. Xem hai bài ấy, đầu người ta mắt hợp hoai như ký giả, cũng rõ được tình thế hiện trạng thế giới ngày nay là thế nào. Song trong hai bài ấy xem như còn sót mất một phương diện, tức là phương diện Trung-hoa.

Còn Trung-hoa thì sao ?

Cái đề ký giả nêu làm đầu bài này, chính là chỗ khuyết điểm nói trên vậy. Ký giả xin dừng riêng về phương diện Trung-hoa mà phải biểu vài lời, gọi là bổ chỗ thiếu cho bài hai kia:

Phạm việc đời bất luận việc gì, cứ đứng vòng ngoài mà bàn suông thì nói thần nhai thánh, nghe sướng đi miệng và vui lị tai thiệt, song ai có

Một quốc gia mới xuất hiện bên phương đông! MÃN-CHÂU ĐỘC LẬP

Độc lập là một tiếng rất đẹp, mà ở cái đời này thấy nhiều chuyện mang cái danh từ rất kỳ mà kỳ thiệt khác hẳn? Cá nhân hoặc đoàn thể con con, hoặc nhà văn sĩ được môn lợi, ngoài trường tầm bằng ở một địa phương, hoặc làm một khách cho một hãng và sách báo... chẳng nói làm gì. Đến quốc gia là một cái cơ quan to lớn, có quan hệ đến quốc tế, trước tai mắt cả thế giới mà cũng có cái trò « thiệt một nơi danh một nơi khác »; thật là chuyện mới trên lịch sử, chưa từng có bao giờ. Như chuyện Mãn châu ngày nay:

Mãn châu là lãnh thổ của Tàu mà thoát ly chính phủ Tàu lập thành một nước, ấy là độc lập. Gọi là độc lập mà cơ quan sắp đặt cho đến trăm cái quyền khác, cũng do tay người Nhật làm chủ, ấy là nước thuộc quyền bảo hộ người Nhật. Nước không có vua, ấy là cộng hòa (République), mà lại đảng phết để Phở nghĩ để làm đồng thống, lại là một nước quân chủ.

Lạ đời chưa có cái quốc gia gì độc lập mà cũng không độc lập; không bảo hộ mà cũng bảo hộ; cộng hòa mà không cộng hòa; không quân chủ mà cũng quân chủ. Chỉ một nước mới lạ mà đủ cả các vẻ, đó là chưa kể đến câu chuyện khai phóng môn hộ, quân đồng quyền lợi mà người ta đã đề khởi kia. Có lẽ nước này là cái nước đại đồng sau này chăng? không thể sao mà diễn ra cái trò lạ đời như thế?

Cái đời mới này, còn ai mà nghĩ trước những chuyện kỳ dị sẽ xảy ra!

đặt mình vào hoàn cảnh của người đương cuộc ấy mà sau mới rõ chân tướng là thế nào. Như Trung-hoa đương bị người Nhật dùng cách vô lực xâm lược mà công nhien thì những thủ đoạn bạo - hoành. Trước tiên thấy người Trung-hoa thoát sức, ai cũng lúc lỉu cho là hèn mạt như nhực. Gần đây vì mấy ngày đánh nhau ở vùng Mạn-bao và Ngô-tung, quân Trung-hoa có vẻ hăng hái và được một vài trận thắng lợi, thì đã có người ăn lên rằng: Quân Trung-hoa giỏi, (mấy chú Chệt ở ta, đã có tiếng: Quân Nhật phen này chết! bị thua như...). Những lời khen chê của « người xem hát » thật không ăn nhập gì trong thực tế cả. Vây muốn rõ đường đi nước bước của người Trung-hoa trên bàn cờ này, ít nữa phải xét qua nội tình Trung-hoa thế nào đi.

Chưa nói việc khác, chỉ nói một việc ngoại giao trong cuộc xung đột này, thì chính phủ Dân quốc ngày nay có vẻ sinh khí hơn triều Mãn. Thanh trước nhiều. Xem những lời tranh biện nơi hội Quốc Liên, cũng những lời kháng nghị của các nhà đương cuộc, trong thái độ ôn hòa có hàm cái ý cương quyết, trước sau vẫn tuyên ngôn rằng bất kể kháng, song trong trường ngoại giao cũng không chịu nhượng bộ chút nào. Ngoài ra về phần quốc dân, như là quân nhân, học sinh cũng thương đoàn dân chúng phần nhiều cũng tỏ lòng công phần, nên có phải toàn là bọn « máu lạnh » như người ngoài đã tưởng. Thế mà xem ngoài biên diện, không khác gì giặc cướp đã đến tận trong bếp mà bà con vẫn cứ khoanh tay ngồi nhìn, chỉ ngóng chờ mà trông những người quen biết đầu đầu bên góc gọi tới mà cứu mình, tình lý ở vậy có đáng cho là quái lạ không?

Công việc ngoại giao, người ta thường giữ bí mật mà như là việc binh lại quan hệ đến vận mệnh nước nhà, không thể bưng theo những tin tức trên những tờ công bố mà đoán chỗ thực tế được. Vây ta có thể đoán rằng đối với cuộc xung đột này mà chính phủ Trung-hoa tuyên ngôn rằng « vô đề kháng » để rồi lại Nhật cho quốc dân, cũng như chính sách vô lực xâm lược của người Nhật mà tuyên ngôn rằng « bảo hộ hòa bình » để rồi cho bọn quân nhân kia. Nghiệm như trận Âu chiến năm 1914, Tây-lợi-thi chống với quân Đức, chỉ làm chậm trễ mười ngày, nay chỉ một cánh quân Mãn châu mà chống với toàn lực Nhật bản đến gần 5 tháng nay, thì câu nói của Mã chiếm Sơn: « Theo gương Tây-lợi-thi » không phải là câu nói bả. Huống mấy trận ở vùng Mạn-bao, Ngô-tung, quân Trung-hoa kháng cự một cách kịch liệt cho đến người ngoại quốc cũng phải khen ngợi kìa mà! Song Chính phủ Trung-hoa vẫn còn tuyên ngôn « bất đề kháng » là vì lẽ gì? Theo như tôi suy nghĩ thì có mấy cơ:

1/ Là lo cái hình vi bạo hoành của người Nhật, để hoàn khởi công luận trên thế giới. - Nước Đức không phải một nước cường thịnh ở Âu-châu sao? song chỉ vì chính sách vô lực trái với nhân đạo, nghịch

